

MAGNUS MACFARLANE-BARROW

UMENIE ŠTEDROSTI

MAGNUS MACFARLANE-BARROW

UMENIE ŠTEDROSTI

SPOLOK SVÄTÉHO VOJTECHA
TRNAVA 2025

◀ Do školského stravovacieho programu Mary's Meals sa s nadšením zapájajú aj dobrovoľné kuchárky na základnej škole Namingwere v Malawi.

Copyright © 2020, Magnus MacFarlane-Barrow
Všetky práva vyhradené
Slovak edition © Spolok sv. Vojtecha – Vojtech, spol. s r. o.,
Trnava 2025
ISBN 978-80-8161-676-1

OBSAH

Úvod	11
1. Máme to v srdci	23
2. Charita na lavici obžalovaných	41
3. Organizovaná láska	61
4. Srdce a hlava	85
5. Za hranicami charity	104
6. Mapovanie hviezd	121
7. Bez fanfár	143
8. Požehnaní aj zlomení	167
9. Premena	194
10. Láska ostáva	211
Epilóg	229
Podakovanie	231

ÚVOD

Charita¹ mi vždy bude voňať čerstvo upečeným chlebom. V lete 1985, keď nás rozhlasový hlásateľ informoval o hladomore v Etiópii a narastajúcom počte obetí, moja mama práve vyťahovala z rúry ďalšiu várku domáceho chleba. Týmto spôsobom sa zapájala do charitatívnej iniciatívy, ktorej cieľom bolo pomôcť ľuďom sužovaným hladom. Každý ďalší bochník rozvoňal náš dom lahodnou vôňou. Neskôr sme ich všetky odniesli do miestnej spoločenskej sály, kde sa konal dobročinný predaj domáceho pečiva.

V to leto sa nielen v našej dedine, ale po celej Veľkej Británii konalo veľa podobných podujatí. Svet vyburcovala do činu mimoriadna reportáž Michaela Buerka z BBC, ktorú natočil v utečeneckom tábore v etiópskom regióne Tigraj. Miesto, na ktorom ho obklopovali mŕtvolky a umierajúci, opísal ako „peklo na zemi“. V reakcii na tieto hrôzy vzniklo viacero fundraisingových podujatí (zameraných na získavanie finančných prostriedkov), z ktorých jedno zatienilo všetky ostatné.

¹ Anglické slovo *charity* (z lat. *caritas*) má podobne ako slovenské slovo *charita* širší význam. Označuje tiež veľkorysosť a činnosť lásky k blížnemu. Autor ho používa najmä v tomto zmysle, ale aj na opis inštitúcie. Prekladáme ho teda podľa kontextu (pozn. prekl.).

◀ Alya je jedno z vyše 196-tisíc detí na základných školách, ktoré na Haiti dostávajú jedlo od Mary's Meals.

Spolu s tretinou ľudstva som sa 13. júla 1985 posadil pred televízor, aby som si pozrel priamy prenos koncertu Live Aid (voľný preklad Pomoc naživo). V tej dobe ešte neexistoval internet, a tak mi možnosť stráviť celý deň s priateľmi pri živých vystúpeniach najväčších rockových hviezd pripadala ako sen.

Bol to skvelý deň. Tlieskali sme svojim obľúbeným kapeľám a zosmiešňovali tie, ktoré sa nám nepáčili (hoci priznávam, že raz či dvakrát sme neochotne obdivovali aj niektoré z ich vystúpení). Keď sa na londýnskom štadióne Wembley zvečerilo, vo Philadelphii odštartovala americká verzia koncertu a niektoré z tamojších vystúpení sa vysielať aj u nás. Vtipkovali sme, smiali sme sa a hodnotili výkony jednotlivých umelcov, a hoci to nikto z nás nepovedal nahlas, všetci sme cítili, že sme súčasťou niečoho výnimočného. Spevák Bob Geldof nám pravidelne pripomínal, že cieľom tohto veľkolepého podujatia je získať peniaze na pomoc ôsmim miliónom Etiópcanov ohrozených hladomorom. David Bowie zaspieval z plného hrdla *We Can Be Heroes, Just for One Day* (Aspoň na jeden deň môžeme byť hrdinami) a uviedol krátku videonahrávku. Boli to štyri minúty najdrastickejších záberov, aké som kedy videl. V miestnosti sa s nami zrazu ocitli vychudnuté deti s vytrčajúcimi rebrami a nafúknutými bruškami, počuli sme prenikavý detský plač, videli mŕtve teličko v obväzoch. Hlboko to nami otriaslo. Slúchadlo nášho domáceho telefónu putovalo z ruky do ruky, aby sme prisľúbili svoje finančné dary. Myslím, že to bol môj prvý dobrovoľný príspevok na charitu. (Už roky som v nedeľu hádzal drobné do zvončeka, ale nepovažoval som to za svoje dobrovoľné rozhodnutie.) Keď som zložil telefón, do ktorého som práve nadiktoval údaje svojej platobnej karty

a malú čiastku z výplaty z letnej brigády, prekvapil ma dovtedy neznámy pocit – krátky záchvev radosti a túžby byť niekým lepším – i túžby, aby aj svet bol lepší. A nemyslím si, že to bolo iba tým pivom, ktoré som vypil.

Ak nerátam traumatický zážitok zo sledovania výkonov škótskeho futbalového tímu na majstrovstvách sveta, koncert Live Aid je mojou jedinou živou spomienkou z mladosti, ktorá sa spája s televíziou. Nie som si istý, či ma na cestu angažovanosti v zahraničnej humanitárnej pomoci priviedla práve táto skúsenosť (určite v tom zohrali rolu aj iné, predvídateľnejšie podnety). Som však presvedčený, že toto podujatie v lete 1985 ovplyvnilo nielen mňa, ale postoj celej našej generácie k určitým veciam. Technologické výdobytky, ktoré nám umožnili sledovať tie dva súčasne prebiehajúce koncerty a až desivo nám priblížili utrpenie Etiópcanov, prepojili dve skupiny ľudí vo vzdialených krajinách: tých, ktorí naliehavo potrebovali pomoc, a tých, ktorí im mohli prejavíť solidaritu. Koncert Live Aid v nás vyvolal nielen pocit, že charita je možná, ale že je – aby som sa vyjadril moderne – aj *cool*. Keďže som vyrastal v zbožnej kresťanskej rodine, pomerne dobre som si uvedomoval, že je našou povinnosťou pomáhať chudobným. Odmalička – dávno predtým, ako sa v to leto náš dom zmenil na pekáreň – som bol svedkom skutkov čínorodej lásky. Niektoré boli viac-menej obyčajné, ako napríklad pečenie chleba, kým iné boli oveľa radikálnejšie, napríklad nečakané rozhodnutie mojich rodičov vziať si do pestúnskej starostlivosti sedemročného chlapčeka s vážnymi zdravotnými ťažkosťami. Poznal som tiež príbehy dávnych svätcov a ich hrdinské skutky milosrdenstva. Napriek tomu mi výzva na dobročinnosť znela ináč, keď s ňou prišiel Neil Young

a Elvis Costello a keď som ju prijímal v spoločnosti svojich najlepších priateľov. V tej chvíli sa zrejme začala éra charitatívnych kampaní vedených celebritami.

Sedem rokov po koncerte Live Aid sme s bratom videli ďalšiu drastickú televíznu reportáž. Táto bola o utečencoch, ktorým zničila život vojna v bývalej Juhoslávii. Tentoraz sme zareagovali úplne inak. Obrátili sme sa na priateľov a príbuzných s prosbou o menšie dary základných potrieb. A keďže sme ich dostali v ohromnom množstve, vzali sme si týždeň voľna (v tom čase sme sa živili chovom lososov) a zaviezli sme tie dary do utečeneckého tábora neďaleko Medžugoria v Bosne a Hercegovine. Vtedy som ešte netušil, že táto cesta povedie k založeniu novej charitatívnej organizácie, z ktorej sa napokon vyvinie Mary's Meals – celosvetové hnutie, ktoré zavádza školské stravovanie v najchudobnejších krajinách sveta a s pomocou miestnych dobrovoľníkov denne poskytuje jedlo trom miliónom detí.

Podobne ako organizátori koncertu Live Aid som ani ja nemal potrebnú kvalifikáciu na vedenie takéhoto diela. Do činu (ktorý mal omnoho skromnejšie ciele ako Live Aid) ma poháňal iba súcť s utrpením druhých, o ktorom som sa dozvedel z médií. Nemal som dokonca ani dlhodobý plán. Cesta, na ktorú som sa pred vyše tridsiatimi rokmi vydal, sa stala mojím celoživotným dielom, a to iba vďaka tomu, že gejzír štedrosti, s akou ľudia zareagovali na našu prvú výzvu, doteraz nevyschol. Tie prvé pramienky príspevkov sa rozrástli na mohutnú rieku, do ktorej sa zlievajú drobné skutky lásky státisícov ľudí po celom svete. Len v Malawi, kde Mary's Meals denne poskytuje stravu vyše tretine žiakov základných škôl, máme už 85-tisíc dobrovoľníkov, ktorí nezištne ponúkajú svoj čas, aby varili pre hladné deti zo svojich komunít.

V bohatších krajinách súčasne pôsobí veľká armáda dobrovoľníkov bez rozdielu veku, ktorá organizuje zbierky, prednášky a rozličné podujatia, aby získala prostriedky na nákup surovín pre školské obedy v rozvojových krajinách. Denne dostávame príspevky v rôznej výške od ľudí, ktorí sú ochotní podeliť sa s tým, čo majú, aby sa iní mohli aspoň raz denne najesť. Deti na základných školách dávajú drobné a predávajú vlastné výrobky, kým ich rodičia posielajú príspevky pravidelným prevodom z bankového účtu. A hoci väčšinou ide o skromné prejavy štedrości, niekedy nás prekvapia aj závratne vysoké sumy alebo také dary, ktoré predstavujú radikálne životné rozhodnutie. Výška vyzbieraných darov z roka na rok stúpa a s ňou aj počet nasýtených detí.

Príbeh Mary's Meals dokazuje, že dobročinnosť v ľuďoch nevymrela, práve naopak. V tejto oblasti však existuje aj viacero menej šťastných príbehov. Charitatívne organizácie vzbudzujú svojim správaním aj množstvo kritiky a niektoré vyvolali aj veľké škandály. Isté pochybnosti o ich fungovaní tu zrejme budú vždy. Najčastejšie sa stretávam s takýmito výčitkami: „Výkonní riaditelia dobročinných organizácií majú príliš vysoké platy!“ Alebo: „Naše príspevky miznú na predražené režijné náklady!“

Olive Cooková, deväťdesiatdvaročná dobrovoľníčka z Anglicka, si v roku 2015 vzala život po tom, čo ju viacero organizácií bombardovalo žiadosťami o príspevok. O tri roky neskôr dominoval novinovým titulkom po celom svete škandál spojený so sexuálnym zneužívaním, v ktorom figurovali zamestnanci humanitárnej organizácie Oxfam na Haiti. Tým sa ešte väčšmi oslabila dôvera verejnosti voči charitatívnym organizáciám. Z prieskumu, ktorý v tom období usporiadala vo Veľkej Británii nadácia Charities Aid Foundation, vyplynulo, že

1. MÁME TO V SRDCI

„Hrobkou hrdinov je celá zem. Ich príbeh nie je vytesaný iba do kameňa vztýčeného nad ich hrobmi; ich príbeh pokračuje všade, a to aj bez viditeľného symbolu, votkaný do látky života iných ľudí.“

Perikles

Skutky činorodej lásky vnášajú do sveta svetlo. A najlepšie to vidíme vtedy, keď sa udejú za tmy.

O necelú hodinu nato, ako 12. januára 2010 zasiahlo haitské hlavné mesto Port-au-Prince ničivé zemetrasenie, padla na krajinu noc. Veľa ľudí sa však v tme ocitlo ešte skôr, než slnko kleslo za karibský obzor; tí, ktorí uviazli pod hromadami polámaného betónu a pokrúteného železa. Mnohí zomreli okamžite, tisícky ďalších v nasledujúcich dňoch a týždňoch. Z celkového počtu troch miliónov obyvateľov prišlo o život okolo 220-tisíc, ďalších 300-tisíc bolo zranených a vyše 1,5 milióna prišlo o strechu nad hlavou. Pojem „humanitárna katastrofa“ je občas možno nadužívaný, ale v tomto prípade bol skôr nedostačujúci.

Otrasy, ktoré zdevastovali Port-au-Prince, mesto rozkladajúce sa na strmých svahoch nad prístavom, trvali iba tridsaťpäť sekúnd. Keďže si na Haiti nikto silnejšie zemetrasenie nepamätal, iba hrstka ľudí si uvedomovala, čo sa

deje, keď im na hlavu začali padať stropy a pod nohami sa im vzdúvala zem. Dokonca ani potom, čo podivné hlboké dunenie utíchlo a ozvali sa výkriky a úpenlivé modlitby, nebolo jasné, čo sa vlastne stalo. Spočiatku nikto nemohol ani tušiť rozsah škôd. O veľkom nešťastí by sa dalo hovoriť už aj vtedy, keby bola postihnutá iba jedna ulica, škola či nemocnica; tu však tomu neznámemu živlu padlo za obeť celé mesto.

Istý vedec neskôr odhadol, že sila, ktorá v Port-au-Prince a okolí v to popoludnie vyčíňala, sa rovnala tridsiatim piatim hirošimským bombám. Táto katastrofa však nepadla z neba, jej epicentrum sa nachádzalo v hĺbke takmer desať kilometrov pod povrchom mestečka Léogâne, asi dvadsaťšesť kilometrov západne od metropoly. Energia, ktorá tak zúrivo otriasla pomerne mäkkým a drobným podložíom mesta, vznikla trením dvoch tektonických dosiek. Tie sa už roky pred zemetrasením pohybovali vedľa seba rýchlosťou niekoľko milimetrov denne (a pravdepodobne v tom budú aj naďalej pokračovať).

Určiť, kde sa v človeku rodí skutok činorodej lásky, nie je jednoduché. Väčšina z nás by pravdepodobne povedala, že v srdci – v podobe milosrdného súcitu, ktorý predchádza každému racionálnemu rozhodnutiu konať. Vieme, že cesta zo srdca do hlavy (a niekedy aj späť) je často dlhá a kľukatá. Ľudia, ktorí zemetrasenie v Port-au-Prince prežili, si v tú noc nemohli dovoliť plytvať časom a premýšľať, čo podniknú. Uprostred utrpenia a skazy začali okamžite konať. Otcovia a matky zareagovali na krik príbuzných spod sutín a holými rukami sa pustili do ich odhrabávania; zakrvavení školáci držali na rukách svojich nevládných kamarátov a vliekli ich k nemocniciam,

ktoré však už nestáli; akási matka drobnej postavy niesla ktoviekam svojho urasteného doráňaného syna – a všetkých pokrývala vrstvička bieleho prachu. Okolo hromád ťažkých zdeformovaných betónových platní sa zhrkli ľudia a utešovali svojich drahých, ktorí pod nimi umierali. Zdraví pomáhali raneným, ktorých ani nepoznali, a pri hromadnom presune na nezastavané plochy sa navzájom podopierali ako jeden veľký zástup Šimonov z Cyrény.

V nasledujúcich dňoch a týždňoch prúdili na Haiti vlny humanitárnej pomoci z celého sveta. Tisíce ľudí okamžite zareagovali na rozličné výzvy a zbierky. V Port-au-Prince sa stretla pestrá paleta jednotlivcov a organizácií z rôznych kútov sveta (medzi nimi aj ja), ktorí chceli pomôcť. Iste, tieto koordinované zahraničné iniciatívy si zaslúžia ocenenie (a mnohé z nich sa ho aj dočkali), no v porovnaní s nasadením samotných Haitanov boli nepatrné. Žiaľ, o väčšine ich hrdinských činov sa zrejme nikdy nedozvieme. Ich reakcia by nás však nemala prekvapiť, keďže ide o nepoddajný národ, ktorého predkovia slávne zvíťazili nad Napoleonom a otroctvom. Odvtedy sa neúnavne stavali na odpor voči akejkoľvek forme nespravodlivosti a na túto najnovšiu pohromu odpovedali silou a vzájomnou láskou. Na podobné utrpenie rodiny a komunity by rovnako hrdinsky zareagovala azda každá skupina ľudí, dokonca aj taká, ktorej chýba historická skúsenosť Haitanov. Objavila by tak v sebe lásku a silu dovtedy netušenej hĺbky. Vieme, že my ľudia sme takí, a predsa v nás podobné činy zakaždým vyvolávajú pocity obdivu a bázne. Keď zem pokryje temnota, medzi ruinami sa okamžite zažnú malé svetielka, ako sa to stalo aj v tú nezabudnuteľnú noc v Port-au-Prince. Lákajú k sebe hlúčky ľudí, aby sa mohli pochytať za ruky a spoločne očakávať úsvit.

Veľmi by som si priaľ, aby sa o hrdinstve Haitianov po zemetrasení hovorilo a písalo viac. Všetkým by nám prospelo, keby sa k nám dostávali takéto správy, nie iba tie, ktoré posilňujú stereotypné predstavy o hlboko zakorenenej korupcii a kriminalite. Áno, tie na Haiti skutočne existujú a ide o vážne problémy, o ktorých treba hovoriť, ale nie prehnane či povrchné. Vyjadrenia médií a politikov majú vážne dôsledky. Ak krajinu ako Haiti vykreslíme takýmto spôsobom, akoby sme naznačovali, že je úplne odkázaná na pomoc zvonka a nedokáže si poradiť s vlastnými problémami. Niektoré reportáže po zemetrasení vyvolávali dojem, že ľudia spod trosiek vyťahovali iba zahraniční dobrovoľníci a že najväčší problém pri distribúcii humanitarnej pomoci predstavovala kriminalita a neefektívnosť štátneho aparátu. Je pravda, že niektoré oblasti Haiti trpia vysokou mierou násilia a možnosti aj schopnosti vlády a kľúčových štátnych inštitúcií sú veľmi obmedzené. Už dávno pred zemetrasením tam bolo ťažké efektívne pracovať. No vzbudzovať dojem, že Haiti v tom lepšom prípade iba pasívne čakalo na pomoc a v tom horšom jej aktívne kládlo prekážky, by znamenalo obľudne klamať o zástupe zaprášených a zakrvavených jednotlivcov, ktorí vykonali mimoriadne skutky milosrdenstva.

Tvrdiť, že ľudia radšej pasívne čakajú na pomoc zvonka, než aby ju sami poskytli, by znamenalo urážať ľudstvo ako celok. Veď už krátko po zemetrasení sa za mihotavého svetla sviec šírila mestom vlna spontánnej pomoci a vzájomnej podpory. Tá je síce potrebná, ale v prípade veľkých katastrof je nevyhnutné prejsť k organizovanému a systematickému poskytovaniu pomoci. Pravdou však zostáva, že tie najčistejšie a najinšpiratívnejšie príklady

čínorodej lásky nachádzame často práve medzi týmito spontánnymi činmi. Každý úprimný prejav nezištnej pomoci nám pripomína, akými úžasnými bytosťami sú ľudia. Tieto záblesky dobra v nás vyvolávajú túžbu stať sa „ľudskejšími“ – v plnšej miere ľuďmi. Obracajú náš pohľad od seba k druhým. Pretvárajú náš svet na miesto prekypujúce nádejou a možnosťami. A podnecujú nás pátrať po pohnútkach ľudí, ktorí konajú dobro.

V snahe nájsť odpoveď na túto otázku sme sa rozhodli uskutočniť prieskum v Malawi, jednej z najchudobnejších krajín sveta, kde desaťtisíce dobrovoľníkov denne venujú svoj čas, aby bez nároku na finančnú odmenu navarili kašu deťom z miestnych škôl. Ide o obrovskú armádu kuchárov a kuchárov pôsobiacich v každom okrese od Karongy na severe až po Nsanje na juhu.

Tentoraz sme navštívili jednu dedinskú školu, učupenú v závetrí strmého skalnatého svahu. Dobrovoľníčky sa pustili do práce už niekoľko hodín pred príchodom detí. Keď sme vystupovali z auta, videli sme ohniská a nad nimi obrovské hrnce s kašou, ktorú ženy miešali dlhými varechami pripomínajúcimi veslá. Keďže nás už očakávali, kašu nechali pomaly bublať a posadali si s nami na zaprášenú zem ihriska. Jedna z nich vybrala zo šatky na chrbte bábätko a začala ho dojčiť.

Naším cieľom bolo lepšie porozumieť ich pohnútkam, aby sme ich pomoc nikdy nepovažovali za samozrejmosť. Okrem toho sme chceli nájsť efektívny spôsob získavania ďalších dobrovoľníkov v nových dedinách, keďže naše dieľo v Malawi sa rozrastalo. Čo viedlo tieto ženy (a menšiu skupinu mužov) k tomu, aby miestnym školákom varili

Magnus MacFarlane-Barrow
UMENIE ŠTEDROSTI

Z anglického originálu *Give*, ktorý vyšiel
vo vydavateľstve William Collins,
1 London Bridge Street, GB-LONDON SE1 9GF,
Spojené kráľovstvo, preložila Zuzana Vengliková

Vydal Spolok svätého Vojtecha,
Trnava 2025, ako svoju 4528. publikáciu
Zodpovedná redaktorka Lenka Bebjaková
Jazyková úprava Miroslav Činčár
Grafická koncepcia Pergamen
Snímky Mary's Meals
Na obálke Adiyam, jedno z viac ako 245-tisíc detí
na základnej škole, ktoré dostávajú jedlo z Mary's Meals
v regióne Tigray v Etiópii.
Tlač Finidr, Český Těšín

www.marysmeals.sk

www.ssv.sk, eVojtech.sk
objednávky: 033/590 77 18
objednavky@ssv.sk

Členská zľava 15 % platí v obchodnej sieti SSV.

ISBN 978-80-8161-676-1